

દેવકન્યા.

કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન ।

મા કર્મફલદેતુર્ધૂર્મા તે સંગોઽસ્ત્વકર્મણિ ॥૪૭॥

તારે જે કર્મ કરવાનાં છે તેની સાથે તારે
સેવા દેવા છે, તેના ફળની સાથે નથી. માટે ક-
ર્મનાં ફળનો હેતુ તો રાખવોજ નહીં (એટલે
ફળની આશાથી કર્મ કરવું નહીં) તેમજ કર્મ
કરવુંજ નહીં એવા પણ થવું નહીં. (અ. ૨-૪૭)

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

કાઠીયાવાડી નાટક મંડળી.

સંવત ૧૯૧૫

સને ૧૯૦૮

કીંમત રૂ. ૦-૨-૦

શ્રી લક્ષ્મી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ—અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ગ્રંથોચ્ચાર : ૧૬

૨૬૪૮

(અંથ સ્વામિત્વના સર્વ હક્ક પ્રસિદ્ધ કરનારે સ્વાધીન
રાખ્યા છે માટે પ્રસિદ્ધ કરનારની રત્ન શિવાય કોઈએ
છાપવું છપાવવું, વેચવું વેચાવવું કે ભજવવું નહીં.)

गृहगत विद्यापीठ ग्रंथालय

गृहगता कपीगणित विभाग

अनुक्रमिक २३४८

वर्गिक

पुस्तकालय नं० ६५३०५१

विषय टी - २३

આ નારક સમજવા માટે મીમંસ ભગવદ્ગીતાના ૨ ભે,
 ૩ ભે. ૪ થો, ૫ મો ને ૧૮ મો અધ્યાય મનન
 કરવાની તેમજ નીચેના ગીતાના શ્લોકો
 આજ સમજવાની વિનંતી
 કરવામાં આવે છે.

નારિ દેહમૃતા શક્યં ત્યક્તું કર્મણ્યશ્વેષતઃ ।

જેણે શરીર ધારણ કરેલું છે, તે સધળાં દામોને સમૂળાં તો
 છોડી શકતોજ નથી. (અધ્યાય ૧૮-૧૧,)

સદૃજં કર્મ કૌંતેય સદોષમપિ ન ત્યજેત્ ।

દે કૌંતેય ! સ્વભાવિક પેદા થયેલું જે દર્મ છે તે દર્મ ખામી
 વાળું હોય તોપણ તે નહિ મુકી દેવું. (અ. ૧૮-૪૮.)

યુક્તઃ કર્મફલં ત્યક્ત્વા શાંતિમાપ્નોતિ નૈષ્ઠિકીમ્ ॥

અયુક્તઃ કામકારેણ ફલે સક્તો નિવદ્ધયતે ॥૧૨॥

યોગી માણસ કર્મનાં ફળની આશા છોડી દહને, હંમેશની શાં-
 તિને ઝેટલે મોક્ષને પામે છે. અને યોગરહિત માણસો બાલચથી
 દોરાધને, કર્મનાં ફળની આશા રાખતાં બંધનમાં પડે છે. (અ.૫-૧૨)

કર્મજં બુદ્ધિયુક્તા હિ ફલં ત્યક્ત્વા મનીષિણઃ ।

જન્મબંધવિનિર્મુક્તાઃ પદં ગચ્છંત્યનામયમ્ ॥ ૧૧ ॥

જ્ઞાનવાળા માણસો-બુદ્ધિમાં લીન થયેલા માણસો, કર્મથી થતાં
 ફળોને છોડી દહને જન્મના બંધથી છુટા થાય છે. (ફરી ફરી જન્મ
 પામવા નથી) અને પરમ આનંદનું જે ધામ (દેશલું) તે પામે
 છે. (ઝેટલે મોક્ષ પામે છે.) (અ. ૨-૫૫)

(૪)

શ્રેયાન્સ્વધર્મો વિગુણઃ પરધર્માત્સ્વનુષ્ટિતાત્ ।

સ્વભાવનિયતં કર્મ કુર્વન્નાપ્નોતિ કિલ્બિષમ્ ॥ ૪૭ ॥

બીજનો ધર્મ (Duty) સારો લાગતો હોય તો પણ તેના કરતાં પોતાનો ધર્મ સારો છે. પોતાના સ્વભાવથી પેદા થયેલું જે કર્મ છે તે કર્મ કરનારો પાપ કરતો નથી. (અ. ૧૮-૪૭)

શ્રેયાન્સ્વધર્મો વિગુણઃ પરધર્માત્સ્વનુષ્ટિતાત્ ।

સ્વધર્મે નિધનં શ્રેયઃ પરધર્મો મ્યાવહઃ ॥ ૩૫ ॥

હવે મુશ્કેલી પારકા ધર્મ (Duty) કરતાં ઓછા મુશ્કેલી પાળી પોતાનો ધર્મ સારો છે; પોતાના ધર્મમાં મરણ થાય તે સાફ; પારકા ધર્મ બહુ જ બેખમ બરેલો છે. (અ. ૩-૪૫)

અતઃ પ્રવૃત્તિર્ભૂતાનાં येन सर्वमिदं ततम् ।

સ્વકર્મણા તમભ્યર્ચ્ય સિદ્ધિં વિદતિ માનવઃ ॥ ૪૬ ॥

જેનાથી સધળા જીવોનો વ્યવહાર ચાલે જાય છે, જે સર્વ રૂપે વ્યાપી રહ્યો છે, તેને ઓદશે તે પરમેશ્વરને પોતપોતાનાં કર્મથી સેવીને મુક્તિ સિદ્ધિ મેળવે છે. (અ. ૧૮-૪૬)

નાટકનાં પાત્રો.

સ્ત્રી વર્ગ.

દેવકન્યા

વનમાલા—દેવકન્યાની મોટી બેન.

ચામુક્ષા—સારંગપાણિની રાણી.

પ્રભાવતી—તેની કુંવરી.

મણી—બ્રહ્મચારીની સ્ત્રી.

મોતી—મણીની પહેન.

પુરૂષ વર્ગ.

રાજર્ષિ—દેવકન્યાના પિતા.

સારંગપાણિ—પ્રભાવતીના પિતા.

કેસરીસિંહ—દેવકન્યાના સસરા.

કિશોર—કેસરીસિંહનો કુંવર.

ધર્મવ્યાધ, તપસ્વી, તાંત્રિક, બ્રહ્મચારી.

નાટકનો ટુંક સાર.

અંક ૧ લો.

- પ્ર. ૧—પ્રભાવતી યોગ્ય ઉમરની યવાથી સારંગપાણિ તથા વાસુદેવ તેના લગ્ન સંબંધી વાતચિત કરે છે. રાજા, કુંવરીના મનની વાત જાણી લેવાને રાણીને કહે છે. કુંવરી પોતાની ઇચ્છા કિશોરને પરણવાની જણાવે છે અને તેની છાતીમાં રાખી મૂકી હતી તે કાઢી બતાવે છે અને એનેજ પરણવાનો આગ્રહ બતાવે છે. છેવટે નાણીયેર તથા લગ્નોત્તરી લઇને બ્રાહ્મણને મોકલે છે.
- પ્ર. ૨—પરણવા નીકળેલો કિશોર તથા તેના મિત્રો. મિત્રો તેને દેવકન્યાની બાળ આપે છે.
- પ્ર. ૩—દેવકન્યા અને વનમાલા વચ્ચે સંસાર સંબંધી વાતચિત. અંતો ખરો ધર્મ તો પતિસેવાજ છે એમ દેવકન્યા વનમાલાને સમજાવે છે. પણ તેને યોગ પ્રત્યે કાંઈક મોહ હોવાથી એ વાત તેને રૂચતી નથી. એટલામાં કિશોર દૂરનો દૂરતો આવે છે અને દેવકન્યા તથા વનમાલા રાજર્ષિએ આપેલી ગોળી મોંમાં મૂકી અદસ્ય થઇ જાય છે.
- પ્ર. ૪—બેનથી છુટી પડી, દેવકન્યા કિશોરની અવસ્થા જોતી આવે છે. દેવકન્યા તથા કિશોરનો પ્રથમ પ્રેમપ્રસંગ. વનમાલાના કહેવાથી રાજર્ષિ ત્યાં આવી, અંતઃકરણનાં લક્ષણ ખરાં લક્ષ હોવાથી, દેવકન્યાનો તથા કિશોરનો હરતમેલાપ કરે છે. આવી રીતે દેવકન્યા સંસારમાં જોડાય છે અને વનમાલા મંગાને કાંઠે તપ કરવા જાય છે. રાજર્ષિ દિમાચલમાં તપ કરવા આસ્યા જાય છે.

- પ્ર. ૫—સિદ્ધિના મદમાં અંધ થયેલો તાંત્રિક દુનીયાની કે તેના બાપની પણ દરકાર કરતો નથી અને તેને પોતાના ઘરની બહાર કાઢી મુકે છે, તાંત્રિકના બીજા એ બાઈ પણ બાપની સેવા કરતા નથી, નાનો સંસારના લપથી કંટાળી બ્રહ્મચારી થઈ ગયો છે અને વયસો બાઈ તપસ્વી થઈ ગયો છે. નાનાબાઈને પરાણે પરણાવવાનો આગ્રહ કરે છે પણ તે માનતો નથી અને ચાલ્યો જાય છે.
- પ્ર. ૬—પ્રભાવતીને ખબર મળે છે કે ડિશોર તો વયમાંથી દેવકન્યાને પરણીને પોતાને દેશ પાછો ગયો. તેની નિરાશાનો પાર રહેતો નથી. એટલામાં એક દાસી તાંત્રિકને બોલાવી લાવે છે. તાંત્રિક પ્રભાવતીને તેનું દુઃખ દૂર કરવાનું વચન આપીને કુંવરના બાપ તરફ જાય છે.
- પ્ર. ૭—દેવકન્યાના સાસરીયામાં જઈ, તેના સાસરાને મંત્રના પ્રભાવથી ચમત્કાર દેખાડી, તાંત્રિક પોતાનો વિશ્વાસ બેસારે છે. પછી એક નિર્દોષ બાળકનું ખુન કરી તેના હાથ તથા માથું લઈ દેવકન્યાના સુવાના ઝોરડામાં મુકી આવે છે. અને એમ ઠરાવે છે કે દેવકન્યાને જલ્દીની સાધના છે, તેથી એ નૈવેદ્ય ધરી મનુષ્ય માંસ ખાય છે. પોતાની રૈયતનાં બાળકનાં ખુન કરનાર પોતાના દીકરાની વહુને પકડી કેસરીસિંહ સજા કરવા નિશ્ચય કરે છે.
- પ્ર. ૮—આજે દેવકન્યાના મહેલ ફરતી સપ્ત ચોડી છે. હતાં તાંત્રિક મંત્રબળથી મહેલમાં પેસી, ફરીથી દેવકન્યાના સુવાના ઝોરડામાં બાળકનું માથું મૂકી આવે છે. તાંત્રિક રાજાને બોલાવી લાવી બાલકનું માથું બતાવે છે. દેવકન્યા ગુન્હેગાર કરે છે. કેસરીસિંહ તેને ઠાર મારી નાખવા હુકમ કરે છે. ડિશોર મૂર્છિત થઈ જાય છે.

અંક ૨ જો.

- પ્ર. ૧—મારાઓ દેવકન્યાને મારી નાંખવા જંગલમાં લાવે છે. ધર્મ-
વ્યાધ દ્વારા દેવકન્યાને મારતો નથી; દેવકન્યા ધર્મવ્યાધને
ઉપદેશ આપી તેનો પૂર્વજન્મ ખતાવે છે અને જે માત-
પિતાની સેવાથી તેનો ઉદ્ધાર થયો તજ માતાપિતાની સેવા
કરી સ્વધર્મમાં કુશળ રહેવા આજ્ઞા કરે છે અને પોતે પુરુષ
વેશે પોતાના પિતાના આશ્રમમાં રહે છે. તાંત્રિકના નાના
ભાઈપર બગલી ચરકે છે તેથી તે ક્રોધા વેશમાં શ્રાપ દ્વં
બગલીને મારી નાંખે છે પણ પાછળથી પસ્તાય છે.
- પ્ર. ૨—પ્રભાવતીને તાંત્રિક ખચર આપે છે કે મેં દેવકન્યાને મરાતી
નાખી છે. સ્વભાવે દુષ્ટ ન હોવાથી પ્રભાવતીને આધાત
થાય છે. તેના દુઃખનું કારણ તેનાં માબાપ ગુદું સમજી,
કિશોર માથે તેને પરણાવવા માટે એકદમ નાણીયેર લઇને
માણસો મોકલે છે.
- પ્ર. ૩—કેસરીસિંહે કિશોરને કેદ કર્યો છે. કારણ કે તે દેવકન્યાના
વિરુદ્ધથી માંઠાઇમાં ગમે તે કરી બેસવા તૈયાર થયેલો હતો.
કિશોરને લમ કરવા તેના બાપ સમજાવે છે, પણ સમજીતો
નથી. હોવટ પિતૃઋણ પૂરવા માટે લમ એ ધર્મ છે એમ
સમજાવી, પ્રભાવતીને પરણવા ફરીથી તેને મોકલે છે.
- પ્ર. ૪—કુંવરની જન ૫૪ થી એજ માર્ગે નીકળે છે અને જ્યાં દેવ-
કન્યા પુરુષ વેષે પોતાના પિતાના આશ્રમમાં હતી, ત્યાં આવે
છે. એજ જગ્યા જોવાથી કિશોરને આગલો વૃત્તાંત બધો
ચાદ આવે છે. દેવકન્યા જ્યારે પોતાના પતિની પૂજમાં
રોકાયેલી હોય છે ત્યારે બ્રહ્મચારી ભિક્ષા માગવા આવે
છે. પણ પતિ સેવા પહેલી અને અતિથિ સેવા પછી. એમ
ધારી પતિ સેવામાં રોકાય છે. બ્રહ્મચારી ગુરુસે થઈ શાપ
આપવા જાય છે. આ ગંગાને કાંઠે પોતાની બેનનું કુંપકું
બજતું જોઇ પાણી છાંટે છે. બ્રહ્મચારી આ વાતની પરીક્ષા
જોવા વનમાલા પ.સે જાય છે. દેવકન્યાને જોઇ તેનીજ પાસે
રહેવાની કિશોરની ઇચ્છા થાય છે અને પરણવા જવા ના

પાડે છે. દેવકન્યા વિના કિશોરને એન ન પડવાથી કિશોરના મિત્રો દેવકન્યાને સાથે આવવા વિનંતી કરે છે તેથી દેવ-
કન્યા સાથે જાય છે.

પ્ર. ૫—કર્મો કર્મનાં ફળ ભોગવવાંજ પડે છે. સતીને દુઃખવતાર તાંત્રિક-
કર્મનાં પાપ ધુરી નીકળે છે. તેને કાઠ નીકળે છે. છોર કછોર
આથ પથ્ય માવતર કમાવતર ન થાય એ કહેવત પ્રમાણે
તાંત્રિકનો બાપ, તેને પોતાની સાથે લઈ જાય છે. મણી
પોતાના પિતાને સમજાવીને, પોતાના સસરાને રહેવાને એક
ધર લઈ આવે છે.

પ્ર. ૬—કિશોર તથા પ્રભાવતીનાં લગ્ન. દેવકન્યા પરજીતાં જોડાંને આ-
શીર્વાદ આપવા રાજર્ષિને જોજાવે છે. રાજર્ષિ આવે છે. સૌ
અદિત થાય છે.

અંક ૩ જો.

પ્ર. ૧—મંગાકાંઠે તપસ્વીઓનાં બળેલાં ઝુંપડાં. વનમાધાનું ઝુંપડું
અખંડ છે. તપસ્વીઓ વનમાધાને પગે લાગે છે. અલ્પચારી
ખરી હકીકત જાહેર કરે છે. વનમાધા દેવકન્યાને મળવા
જાય છે.

પ્ર. ૨—દેવકન્યા વનમાધાને સમજાવે છે, કે અીએ પરણી, પતિસેવા
કરતી એ ધર્મ છે. પણ તારો કન્યાકાળ મર્યો છે તેથી તને
કોઈ નહિ પરણે. માટે આમા જતાં જે મને તે તારો પતિ
એમ માન. સામે કોઢીઓ તાંત્રિક મળે છે તેની સાથે વન-
માધા લગ્ન કરે છે.

પ્ર. ૩—ધર્મબ્યાધના ધરમાં અલ્પચારીને અલ્પવિદ્યાનો ઉપદેશ.

પ્ર. ૪—કિશોરને સ્વાભાવિકરીતે પ્રભાવતી ઉપર સ્નેહ આવતો નથી,
લેથી તે તેની પાસેથી આલ્સો જાય છે. પ્રભાવતી દેવકન્યાને
આ જણા દુઃખનું કારણ સમજી તેને પોતાના રસ્તામાંથી
ખસેડવા ઝેર પી જવા કહે છે. દેવકન્યા પીવા જાય છે કે
જુસ્તજ સ્વર્ગમાંથી અપ્સરા આવી દેવકન્યાને ઉપાડી જાય છે.

પ્ર. ૫—તાંત્રિકનો નાનો બાપ બ્રહ્મચારી મટે છે અને સંસારી થાય છે. તપસ્વી પણ ઠેકાણે પડે છે. તાંત્રિકનો રામપણ સતીના પ્રભાવથી અને પુણ્ય તીર્થમાં નહાવાથી મટે છે. તાંત્રિકને પોતાના કુકર્મનો પરતાવો થવાથી પોતાનાં પાપ જાહેર કરવા કચેરીમાં જાય છે.

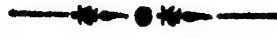
પ્ર. ૬—પ્રભાવતીથી દુઃખભાર ન સહેવાવાથી ભર દરબારમાં પોતાના પાપનો એકરાર કરે છે. તાંત્રિક આવી તે નિર્દોષ છે અને દેવકન્યાનો ખરો ખુની હું છું એમ જાહેર કરે છે. રાજ-પિના સમજાવવાથી કિશોર પ્રભાવતીનો સ્વીકાર કરે છે તેટલામાં અપ્સરા દેવકન્યાને લઇને આવે છે. મેલાપ અને આનંદ.

૨૩૪

દેવકન્યા.

નાટકનાં ગાયનો.

અંક ૧ લો.

મૂત્રધાર:—

૧

શ્રી વીજ્ઞુ ચરણ પ્રસાદ કરો સર્વનું કલ્યાણ
મુષ્ટીરૂપે વ્યાપનાર કુશળ સદા કરો—શ્રી.
સર્વ ધર્મમાં વરસો તે ધર્મ કર્મની મવી લો
પરબ્રહ્મરૂપ બ્રહ્મભાવના ચિત્તે ભરો.—શ્રી

નટી:—

૨

આવો પ્રિય, ઉદય પામતું મંજળ પ્રભાત વધાવો.
સુખના દિનની શરૂઆત થઈ,
રજની દુખની દુર નહાસી ગઈ,
પ્રભુની કરૂણા છવરાઈ રહી,
પ્રીતિની સરિતા ઉભરાઈ વહી, છલકાઈ ગઈ—આવો.

સર્ખીઓ:—

૩

વિશ્વધામ મધુર મધુર, બહાલના વિરામ મધુર,
ભુવનના આરામ મધુર—બહાલના.
ધર્મ અર્થ કામ મધુર
પામવાનું ઠામ મધુર—બહાલના.
સુખવીલાસ આનંદવાસ
રસવિકાસ મધુર મધુર—બહાલના.

૧ સખી:—

૪

પેલા સખ્ય ગીરિવર ચરણે, સુતી મનહર ખીણરે—
 તેના ઉદરથી નીપળયું, નાનકડું શું બહેણું, અજબ તમાસો આ !
 રમતી અવનીપર આજોડતી, ચાલી સરિતા બાજારે;
 જોતામાં થઇ આવડી મોટી, જોમનવતી રસમાળા—અજબ.
 રમ્ય નગર ઉત્તત ગીરિવરને, વૃક્ષઘટા ઝુકી ઝાંખેરે,
 ગમન બુવેને તારા ધ્રુવે મુખ, નદી પણ નજરન નાખે—અજબ.
 જોમન મદમાતી અલખેલી ક્યાં આ ચાલી બધેરે !
 અંતર શી આશા ભરી એને, મુજમન વિસ્મય થાય—અજબ.

૧ સખી:—

૫

બહિડારી છે પ્રેમસ્વરૂપ તણી
 સહુના ચિતમાં ચમકે એ મણિ.
 માતા બાળક ઉપર વારી જતી,
 પ્રેમદાને પીમુની નીહાળો પ્રીતિ,
 જુઓ બાઈને જહેનની પ્રીતિ ભણી—સહુના.
 પહેલી ઈશ્વરે પ્રેમની મૂર્તિ ઘડી,
 પછી સુંદર માનવી જાત રચી.
 મુકી અંતર અંતર પ્રેમ કળી—સહુના.

સખીઓ:—

૬

મુને ઘેલી કીધી છે નંદલાલે, છેતર્યા છોગાળે.
 મુને મારી નયનોનાં બાણ, છેતર્યા છોગાળે.
 કોરી લીધું છે એણે કાળજડું મારું સખી—
 જુલી હુંતો સ્નાનબાન, છેતર્યા છોગાળે.

સાખી

સુરલી મધુરી વાગતી વેધક નાદ અખંડ
 મોહનમંત્ર સખી ભર્યો, લોભાવે મુજમન
 આસોમ્મસે અટપટો શામળીયાળરે બહાલા
 કૃષ્ણ કાળુડો નામ કોને ઠસીયાળરે બહાલા

કિશોર:—

૭

બાલનાં હૃદય સમું દીસે
 કેવું શુભ વિમળ વારિ ?
 વિભુ આકૃતિ કેવી તારી ?—બાલ.
 સરમાં તટતરૂની છાપ
 છાઈ છપાઈ રહે ન્યમ સારી,
 શિશુ ઉરમાંદ્ય ત્યમ છાયે
 જગની છબી મધુરી ખ્યાસી—બાલ.

દેવકન્યા:—

૮

રે જમરિયા, કરજે કંઈ ગુંબર !
 કરજે કંઈ ગુંબર કમલિની કાનમાં—રે જમ.
 કમલિની ઉભી વિનવે,
 હેયે પૂરું કંથ !
 રાતલડી રળીયામણીરે,
 મીઠો પ્રીતિ પંથ.—જમ.

વનમાલા:—

૯

આંખ ઉઘાડીને જોને તું પ્રાણીરે
 માયાને રૂપે શું મોહ્યો જીરે મોહ્યોજીરે.
 કાયાને માયામાં તું ભરમાયોરે
 એજે જનમતો ખોયો જીરે ખોયોજીરે.
 ભાલ્યમાં લપટાઈ રહ્યોને
 ત્યાગ વિરાગ ન જોયો જીરે જોયોજીરે.
 હરિ હીરો તે હાથે ગુમાવ્યોને
 ચેટલરી પછી રોયોજીરે રોયોજીરે.

દેવકન્યા:—

૧૦

અંબા ને સ્વયંભુ
 અખંડ જોડું તે જોડજ રૂપરૂપ—અંબા

બુજવાં નહીં તે

ભાસે નિરાળાં

પ્રીતિ જ્ઞાનને અદ્વૈતે વ્યાપી રહ્યાં છે—અંબા

દેવકન્યા:—

૧૧

વાહ વદન બદન રૂપ શું સુંદર આ મન હરનાર !

કિશોર:—શાણી ગુણવતી અલબેલી,

સલુણી શશિવદની અંતરમહિં વસી તું પ્રિયા—વાહ

દેવકન્યા:—દિવ્ય કાંતિ વળી હૃદય સરલ તવ,

નયને પ્રીતિ અલકાય—

જેમ તે, આનંદ ઉર ઉભરાય.

કિશોર:—વચને ઝરતાં રસનાં ઝરણાં,

રહે હૃદયમહિં નિર્મળતા શું !

દેવકન્યા:—પ્રીતમજી તન મન વારું—વાહ.

મણી:—

૧૨

હારે પિયુ મુજ અલબેલા,

આવોને આપણ પરણીએ

અલ્પચારી:—તું બહી મધને દુર રહે—હારે.

મણી:—શીઠ નહાસો તમે ?

અલ્પ:—અપવાસ થશે—

મણી:—મુજ પ્રીતમ તમારી પર આવારી જાઉં હું—હારે

સખીઓ:—

૧૩

બની અલ્પી મદભરી નાજુક નાર.

નેણ રસીલાં, વાણી મધુરી;

દેવોને પણ કામણ તું કરનાર—બની.

આલ્સ જોઈને તારી, હંસી લગભ,

આંખ જોઈને મૃગબા લા મુંઝાઈ,

(૧૫)

પ્રાચુપ્રિયા તારૂં સ્વરૂપ ભેષ,
શુભ બુધ ભૂતી જનાર—બની.

િત્ત્રિક—

૧૪

પ્રપંચ રચીને પાથરૂં જાળ,
બતું હું સહીનો કારમો કાળ;
ભોગણી સાધીને, મંત્રથી બાંધીને
શબને શંકામાં નાખું આવાર.—પ્રપંચ.

જઈ સમશાનમાં અંધારાગારમાં,
લઈ આવું બીભુ બાળક;
નહિ કંપે આ હાથ, જ્યારે થાયે એ ધાત
એ બાળકની આજ.

ઉડે લોહિ છરરરરરર
પાપીને ડંખે ન પાપ લગાર.
જઈ ઝટપટ ઝટપટ ચટપટ હુંતો જગાણું,
કરી લટપટ ચટપટ નટખટ બની જઈ,
ચીરી ચરરર થરરર ઝરરર માડું અને—
ઠરે છાતી મારી ધાર્યું કામ જ્યારે પાડું હું પાર.

દેવકન્યા:—

૧૫

હું. બની જનમ દિવાનીરે
કીચારે સરવરનો આબો હંસલો હોજી.
મોઘાં મોતી આપ્યાં મારે હાથ
એરે મોતીડે
ઘેલીરે બની ગઈ હુંતો એને કારણે હોજી.
એ હંસાનાં રૂડાં ઢળતાં રૂપ
એરે રૂપેથી
ઘેલીરે બની ગઈ હુંતો એને કારણે હોજી.

કેવલકવ્ય:—

૧૬

સુખી અર્ધ પ્રભુ, હવે પામી હુંતો કૃપા આજે !
 સમા દેજો, થયા હોયે જો કંઈ ગુન્હા.
 સુભાગ્ય મારું માનું હું, થયું પરાયે

જીવન પૂરણ આ.

આથા હતી કાંઈ અંતરે,
 સેવા કરીને, સુખી થાવા—
 જેહ દહને વિધિએ તોડયાં બધન જીવનનાં.
 રજા લઉં, પાચે નમી કરું પ્રણામ—
 પ્રીતમ !—જીવદના.

(૧૭)

અંક બીજો

મારાઓ:—

૧૭

આજ તો ત્રુકયાં સે ભાઈ માતા દયાળી.
માતા ભવાની સે દાતા અમારી.
અંબા માવડી, બૌસર માવડી,
ભીડયું અમારી ભાંગે ખરદાળી.
રાણીજીને મારી ભોગ દેવીને ધરાવહું.
ધનના તે ઠગલા આજે લઈ આવહું
સૈયાં ખોલાવહું, દહેરાં ઉડાવહું,
ભેમાં મળીને હો કરહું ઉજાણી.

દેવકન્યા:—

૧૮

સ્વપ્ન સમાં આજ ભાસે મને તો
જીવનનાં બહેણ—સ્વપ્ન.
નીતી પંથ જાતાં, ભૂલી નથી હું—
સંકટ આવ્યું તેમ છતાં આવું !—સ્વપ્ન.

દેવકન્યા:—

૧૯

ભાઈ ચેતીયાલો કર્મની બાજી તમારે હાથેરે-ભાઈ
આંખો વાળે કેરી ફળશે બાવળીયામાં શુભો મળશે
જેવું વાવો તેવું લગુશે, ઇશ્વરનો એ ન્યાય રે-ભાઈ
કરમ રતીમાં અંક લખાયે બીજાથી વધ ઘટ નહીં થાયે
હાથે કરવું તે ભોગવવું, ઇશ્વરનો એ ન્યાય રે-ભાઈ

૨૦

દેવકન્યા:—જાઓ વીરા મારા થાઓ સુખી તથે
ધર્મના બેલી કહેવાઓ જાઓ—જાઓ.
નીતિને મારજે આલજે બાંધવ
ભક્તીથી સેવજે ભજવે તાત

વ્યાધ—માતપિતા માનું પાર્વતી શીવ

સેવતાં જનમ સદ્ગુણ શ્રીઓ—જાઓ.

દેવકન્યા:—ખુદ્ધિ તવ શુદ્ધ થાઓ, પરમાત્મા ઓળખાઓ!

વ્યાધ—સતી તમ વચને, વિમળ મને પામું પ્રભુને; માનું એજ

દેવકન્યા:—આશિષ સદ્ગુણ શ્રીઓ સીધાવો—જાઓ.

પ્રભાવતી:— ૨૧

આવો રંગીલા છેલા, હું પ્યારી તમારી થનારી.

કેવી ચાલ ચટકદાર !

રૂમક રૂમક હુમક વાહ !—આવો.

દાસી:—જેન આમ મને ખાલી લજવો નહિ,

ખાઈ જૂલી, કે લાવી હું આવી છબી !

પ્રભાવતી:—હુંતો આપની છું દાસી,

તમે મારા ભરથાર—

દાસી:—ખાઈ, એવું બોલી રાંકને ન આમતો ચતાવો—આવો.

કિશોર:— ૨૨

આ જગમાં ક્યાંઈના

છે પ્રીતી બિંદુ, કે દયા.

પ્રાણીતણાં અંતર દિસે આવાં કૂર શાને ?—આ.

રે જડ પત્થરો ! તમારું ઉર છે બહુ સાડું;

કૂર એવાં ઉરોથી જડ હૈયું સદાય તારું

પ્યારું લાગે મને—આ.

વહારણા:— ૨૩

લગન લખને ઉતાવળું.

મારા કુંવરને લાડીજીના કોડ પૂરને સાહેબા.

તમે જાને તે બહેલા પધારને રાજ,

અને ચોંપેથી જાનો બોડાવને રાજ !

જતન કરીને મંગાવને,

(૧૯)

ફૂલી કુંવર કાજે ઘોડસીની બેડ મારા રાહિયા.
તમે વીરાને ંહેલા શણગારજો રાજ,
અને ચોંચેથી બનો બેડાવજો રાજ !

કિશોર:—

૨૪

ભૂલી પ્રિયજનને, અરે શું પછી તે
જીવનને બ્યર્થ ટકવી,
જમ વિષજવાળ સહેવી ?—
કહે ના એવું પ્રભુ.—ભૂલી.
હૃદય બંધ રહ્યો તુટે, તોએ
પ્રાણપ્રિયા વિસારી,
અવરને ગ્રહીને, સુખમાં
કહો કરે કેમ ઉર એલ ?—ભૂલી.

દેવકન્યા:—

૨૫

મેંતો પ્રેમની કફની ધરી-હાં ધરી-
પ્રેમની શેલી, પ્રેમની શીંગી,
પ્રેમની ઝાળી ભરી- હાં ભરી મેંતો,
પ્રેમ વિભૂતિ અંગ લગાવી,
પ્રેમની માળા કરી-હાં કરી-મેંતો.

૨૬

મેાતી:—બતી સુસ્ત રૂપાળી તમારી,
બાણે માંડી રૂપાંથી આખી મઢાવા.

તાંત્રિક:—તમે પરણો મારી સાથે પ્યારી,
બને બેઠી નવેલી એ સારી.

મેાતી:—કર મારાથી પ્યાર, માફે બેઠાનો માર.
આપું મીઠો મેચીપાક.

તાંત્રિક:—વોય વોય.....બની.

(૨૦)

મણી:—

૨૭

મરીબોની આશા પૂરો.
ચહોને આશીષ તેની—
અહો માર્ગ એ અમૂલો—ગરીબો.

(સાખી.)

માનવ જન્મ ધરી કરો પર કેરું કહ્યાણુ
પર કાળે નિજ ત્યાગવું, એજ જીવનની દહાણુ.
પ્રભુ પ્રીતી એમ પામો— ચહોને.

પ્રભાવતી:—

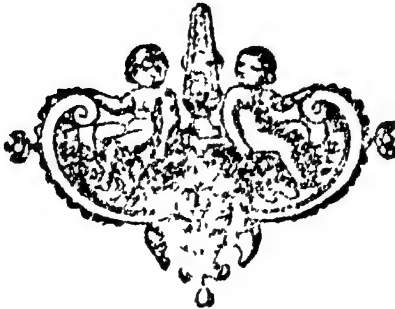
૨૮

સખીરી લગનની અજબ બહાર
જીવન આખું પાલટી બાયે, પરણતાં પલક મોઝાર.
કન્યા સૌભાગ્યવતી બનીબાયે, લગનની અજબ બહાર;
નહાની મટી મોટી નારી ગણાયે; પરણતાં પલક મોઝાર.
એકલી બદલે બેડી કહેવાયે, લગનની અજબ બહાર
દુનીયાંની નજરે બદલાયે, પરણતાં પલક મોઝાર.
—સખીરી.

નાચનારી:—

૨૯

નજર મોહે લાગીરે બાલાપનમેં.
નજર મોહે લાગી, બિરહ બેત જાગીરે—બાલા.
દેહલી શહેરસેં બેઠ જીલાવો !
નખજ દિખલાવો, નજર ઉતરાવોરે—બાલા.

(૨૬)

અંક ૩ બે.

સાકુઓ:--

૩૦

તારી કળા નવ બાણી જમ ત્રાતા,
અકળ કળા ન દળાણી રેજી હોજી.
કોઈ સુખી, કોઈ દુખીયાં થાતાં,
પાપ પુણ્ય પરમાણીરે જી હોજી.
દીનના બંધુ, સાચના બેલી,
અમે તો પામર પ્રાણી જગત્રાતા—અકબ.

વનમાલા:--

૩૧

હું જાઉં આજ સ્વામિની સેવા કરું.
આજ સુધી અંધ બની ભુલી સ્વધર્મ—આજ
સ્ત્રીનું હૈયું પ્રેમે ખીલે સદા;
કામનીને કંથ એજ શાંતિનું ધામ—આજ
ખીનું તપ તે ફેકટ ફાંફાં;
સાચું તપ, સાચું વૃત્ત સ્વામિનું નામ—આજ

દેવકન્યા:--

૩૨

તેજે ભર્યા તારલા
મીઠા પ્રકાશે ખીનનાં અંતર અજવાળે—જીઓ.
પૂરો આશા અવરની, તારલા.
સુંખ શાંતિ આપો;
જીવન યજ્ઞ આ પ્યારા પરાયે !—જીઓ તારલા.

દેવકન્યા:--

૩૩

ખેંટી મારી સાંભળે તો વાત કહું સારી ખેંટ,
આનંદ રેલ, આનંદ રેલ.
સતી સ્વાધ્વી છો તમે શુભવંતી નારી ખેંટ,
આનંદ રેલ, આનંદ રેલ.

(૨૨)

યોગી કે ભક્ત જનો પામે જે માંડ તેહ,
સિદ્ધીઓ ઘસી બની રહેશે તમારી ખેન,
આનંદ રેલ, આનંદ રેલ.

સાધેને ત્રેમયોગ, નાથ નામ ભક્તિ ભેગ,
સાચાં સંસાર સુખ લેતાં સ્વિકારી ખેન,
આનંદ રેલ, આનંદ રેલ.

વનમહાલઃ—

૩૪

મારા ઇશ, મારા જગદીશ્વર એ.
ભણું એને,
જપું નામ માળારે—મારા.
અબળા અમે તો પિયુજના ચરણો
ચુમી ચુમી પાવન શ્રાતાં રે—ભણું.
જગની આ હોડી એકલાં ન ચાલે,
સ્વામી સાચા સુકાની અમારારે—ભણું.

વ્યાધઃ—

૩૫

એક સરસ વાત સમજાવું રે,—સંતો પ્યારા
ચુરૂ ગમની કુંચી બતાવું રે,—સંતો પ્યારા.
કોઈ નુરત સુરતને સાધે,
કોઈ યોગે ચિતને બાંધે,
કોઈ જ્ઞાન વિચારે વાધેરે—સંતો.
કોઈ ભક્ત થઈ પ્રભુ ભજતા,
કોઈ જગની માયા તજતા,
કોઈ તપથી કાયા દમતા રે—સંતો.
એ શોધ્યા મારગ ગરવા,
કેવળ મનને વશ કરવા,
આ ભવસાગરથી તરવારે—સંતો.

સુખીયો:—

૩૬

મોહન વિરહે આલી હું દીવાની ફરં;
આલી મરજે ઘનઘેરી, હું ક્યાં જઈ ઠરં ?—મોહન
સાખી

ગમન વસ્યો ઘનશ્યામ, ને હૃદય વસ્યો ઘનશ્યામ;
અપજા પીયુ લપટી રહી, હું લપટી રસધામ.
બુંદ વરસે આલી, નીર નેણે ભરં—મોહન.

પ્રભાવતી:—

૩૭

પ્રીતિવેલી મનોહર, ખેંચેની;
મનોહર વેલી, રસેથી ખીલેલી—પ્રીતિ.
અગણીત પંખી એ વેલીની છાંયે
નિત્ય કરે કંઈ બહારી રસેભરી કેલી—પ્રીતિ.
શીતળ છાયામાં શીતળ ઝરણાં,
મંદ પવન શીત વાયે, ઉઠે રસ હેલી—પ્રીતિ.

દેવકન્યા:—

૩૮

છુપે ન પ્રભુ પાસે પાપરે !
આ હૃદય કંઈ ડંખાય—
હૃદય કુમળું બળી જાયે એ પસ્તાવે—છુપે.
ઉરવિરાજે પ્રભુની વિશુદ્ધ જ્યોતિ—
પાપના વાયુ એથી કદી ન રહેવાયે—છુપે.

૫ માલા:—

૩૯

આનંદ છાયે અંતરે.
મુજ બહારમ સુખીયા હવે—આનંદ
સતીની આશે કલ્યાણ થાયે—
શાસ્ત્રે સતી યશ ગાય રે—આનંદ.

વારાંગનાઓ:—

૪૦

રહો લટક મટકતી નિરમલ નાબુક આવો ચંચલ નાર.
ઊરના પડદા ખોલી;

(૨૪)

હૃદય દીપકને હૃદય પ્રગટને !—લટક.
નેને માંહે છૂપી હોયે કંઈ વાસના—
સીપક અમકમાં અંતર તપાસી નેઈ, સહુએ
ખમ મધુર લઈ વિમલ સુગંધી—લટક.

સર્વે:—

૪૧

હૃદય રૂપી પુષ્પો આને ખીલતાં,
જગમાં રચના કીધી કેવી મન મોહક !
નેઈએ અમે આંખો ઠારીએ સદા—હૃદય.
અમેતો નાભુક છોડ વિશ્વે ઉગેલા,
ખીલવ હવે, રસ પૂરીને—
તુજ પ્રીતીનું દીપું અમીનું ચાચીએ પ્રભુ !
શિવ, સહુનું કરને કલ્યાણ—હૃદય.

